

Geliş Tarihi (Received): 09.08.2018
Kabul Tarihi (Accepted): 11.02.2019
Yayın Tarihi (Published):30.06.2019
SPORMETRE, 2019,17(2), 218-230
DOI: 10.33689/spormetre.452438

ANTRENÖR YETİŞTİRME KURSLARINA KATILAN BİREYLERİN LİDERLİK DAVRANIŞ ALGILARININ İNCELENMESİ*

F. Pervin BİLİR¹, Nurşen ŞAHİN², Levent SANGÜN³

¹ Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Adana

² Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana

³ Çukurova Üniversitesi, Adana Meslek Yüksekokulu, Adana

Öz: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de farklı spor dallarındaki antrenör yetiştirme kurslarına katılan bireylerin liderlik davranış algılarının demografik değişkenlere göre incelenmesidir. Betimsel ve nicel olan bu çalışmanın evreni Adana ilinde 2013-2016 yılları arasında farklı spor dallarında antrenör yetiştirme kurslarına katılan bireylerdir. Bu bireylerden temel eğitim derslerini alan; 104 kadın, 264 erkek, toplam 368 kişi örneklem grubunu oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak Chelladurai ve Saleh (1980) tarafından geliştirilen “Sporda Liderlik Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermediği saptandığından ikili karşılaştırmalarda Mann-Whitney U, ikiden fazla karşılaştırmalarda Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; liderlik davranış algılamalarının; yaş, medeni durum, spor dalı ve öğrenim düzeyine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Liderlik alt boyutlarına göre en yüksek değer eğitim ve öğretim, en düşük değer ise otokratik davranış boyutunda olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, demografik değişkenlere göre antrenör adaylarının liderlik davranışlarında farklılaşma olabileceği ve antrenör adaylarının sporunun yetişmesinde eğitim ve öğretimi, pozitif geribildirim demokratik davranışı ve sosyal desteği önemseyen, otokratik davranış göstermeyi daha az tercih eden bir profil çizdikleri ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Antrenör, Antrenörlük Kursu, Liderlik, Otokratik Davranış, Pozitif Geribildirim.

THE INVESTIGATION OF THE LEADERSHIP BEHAVIOR PERCEPTIONS OF INDIVIDUALS PARTICIPATING IN COACH TRAINING COURSES

Abstract: The aim of this study is to examine, according to demographic variables, leadership behavior perceptions of the individuals who participated in coach training courses in different sports in Turkey. The population of this study, which is descriptive and quantitative, is coach candidates who participated in coach training courses in different sports branches in Adana province between 2013-2016. 104 female, 264 male, in total 368 coach candidates who take basic education lessons have been the research's sample group. "The Leadership in Sports Scale", developed by Chelladurai and Saleh (1980), was used as data collection tool in the study. Since the data did not have a normal distribution, Mann Whitney U test was used in Pairwise Comparison, while the Kruskal Wallis was used in comparing more than two. According to the findings of the study, behaviour perceptions show differences in terms of age, marriage status, sport branches, education level. According to the leadership sub-dimensions; the highest value was determined in education and training dimension and the least value was determined in authoritarian behavior dimension. As a result, according to demographic variables, it can be expressed that there may be differences in leadership behaviors of coach candidates, drawing a profile that they care about training and instruction, positive feedback, democratic behaviour and social support, showing less preferred autocratic behaviour at training athletes.

Key Words: Autocratic Behavior, Coach, Coach Training Course, Leadership, Positive Feedback.

* Bu çalışma, 05-08 Nisan 2018 tarihleri arasında Alanya/Antalya’da düzenlenen Uluslararası Herkes İçin Spor ve Wellness Kongresi’nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Sporadaki başarı, birçok unsurun bir araya gelerek koordine edilmesiyle gerçekleşmektedir. Kuşkusuz en önemli unsurlardan biri sporcuları eğiten ve yönlendiren antrenörlerdir. Uzman kişiler olarak antrenörler bilgi ve donanımları yanında liderlik davranışları ile de öne çıkmaktadırlar. Liderlik ile ilgili pek çok tanım yapılabilir. Liderlik; amaçların ya da vizyonun gerçekleştirilebilmesi için grubu etkileyebilme becerisine sahip olmaktır (Yalçın, 2013). Barrow'a (1977) göre liderlik; bireyleri ve grupları belirlenen hedeflere doğru yönlendiren davranışsal süreçtir (Crust ve Lawrance, 2006). Gemmil ve Oakley (1992) liderliği 'zihinsel ve duygusal yeni formlarla tecrübe yoluyla diğerlerinin birbirine olan davranışları ile kişilerin kendilerini ve örgüt üyelerinin yetkin olmalarına yönelik olarak yapılan dinamik katkı süreci' olarak tanımlamışlardır (Gündüzöz, 2013). Liderliği, iki açıdan ele almak gereklidir. Çünkü liderlik hem bir süreci hem de bir mülkiyeti ifade eder. Bir süreç olarak liderlik, bir hedefi gerçekleştirmek için grup üyelerinin faaliyetlerini yönlendirmek ve koordine etmek için gayret gösterilmeden sahip olunan etkinin kullanılmasıdır. Bir mülkiyet olarak liderlik, bu etkiyi başarıyla kullanan algılayıcılara atfedilen özellikler kümesidir. Her ikisinde de ortak unsur; etkidir. Bu etki, başkalarının algılarını, inançlarını, tutumlarını, motivasyonunu veya davranışlarını etkileyebilmektir (Griffin ve Moorhead, 2014). Antrenör de sporcu ya da sporcularının üzerindeki taşıdığı bu hayati öneminin farkında olup sporcusunu belirlenen amaçlarına ulaştırmak için çalışan, onun algısını, inançlarını, tutumlarını, motivasyonunu ve davranışlarını etkileyen kişidir. Çünkü spor alanında belli amaçları gerçekleştirmek için çalışan antrenörler, sosyal bir yapıya sahip olan takımını, grubunu, sporcularını motive etmek, var olan güçlerini ortaya çıkarıp belirlenen amaçlar etrafında toplamaktadır. Yani takımın, grubun lider rolüne sahip olan kişisidir ve bu rolü gereği de liderlik davranışları göstermelidir (Sunay, 2017). Sporcuların başarısı kendi gayret ve özellikleri dışında antrenörlerin benimsedikleri davranışlardan etkilenecektir. Nitekim Onağ ve ark.'nın (2013) yaptıkları çalışmada antrenörün liderlik özelliklerinin takım başarısının sağlanmasında etkili bir rolü olduğu ortaya konulmuştur. Chelladurai (2011), sporda liderlik davranışlarının çok boyutlu ve bu davranışların üç şekilde olduğunu ifade etmektedir. Bu üç şekil şunlardan oluşmaktadır; sporcuların antrenörleri için tercih ettikleri liderlik davranışları, antrenörlerin kendi liderlik davranışları ile ilgili algılamaları ve sporcuların antrenörleriyle ilgili algıladıkları liderlik davranışlarıdır. Lider davranışları, içinde bulunulan durumlardan, üyelerin ve liderin özelliklerinden etkilenmektedir. Tüm bu etkiler grup performansı ve memnuniyet için gerekli olmaktadır. Bu nedenle liderlik davranışları bu üç unsurun birbiriyle uyuma derecesine göre ortaya çıkmaktadır (Chelladurai, 2011). Türkiye'de antrenör olarak görev yapmak isteyen kişiler belirli eğitimden geçerek belge almak zorundadır ve bu belgenin geçerli kurumdan alınması gereklidir. Antrenörlük belgesinin alınabileceği geçerli kurum ise Gençlik ve Spor Bakanlığı'dır. Bakanlığın Spor Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesi ve ilgili spor federasyonları ile üniversiteler işbirliğince açılan kurslarla bu belge verilmektedir. Üniversitelerin de Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında ve Spor Bilimleri Fakültelerinde Antrenörlük Eğitimi verilmektedir. Kurslardaki eğitim "Antrenör Eğitim Yönetmeliği"ne göre düzenlenmektedir. Buna göre antrenör yetiştirme kurslarına katılacak olan adayların en az lise veya dengi okul mezunu, on sekiz yaşını doldurmuş olmak gibi şartları taşımaları gerekmektedir. Ancak milli sporcularda lise mezunu olma koşulu aranmamaktadır. Bu kurslarda temel ve özel eğitim dersleri verilmektedir.

Düzenlenen kurslarda katılımcıların alması gereken temel eğitim dersleri arasında; spor anatomisi, spor fizyolojisi, genel antrenman bilgisi, spor ve beslenme, spor sosyolojisi, spor psikolojisi, sporda öğretim yöntemleri, beceri öğrenimi, psikomotor gelişim, sporda yönetim ve organizasyon, sporda ölçme ve değerlendirme, sporcu sağlığı, biyomekanik yer almaktadır. Antrenörlük kademelerine göre farklı dersler ve ders saatleri bulunmaktadır. Ayrıca antrenör olacak bireylerin alması gereken dersler her antrenörlük kademesinde farklılık gösterebilmekte ve dersler de çeşitlenmektedir. Antrenör eğitimi ile ilgili genel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Antrenör eğitimi ile ilgili genel bilgiler

Antrenör Sınıflandırması	Eğitim Kademeleri	Alınması Gereken Ders Sayısı	Alınması Gereken Ders Saati
1. Kademe (Yardımcı Antrenörlük)	<ul style="list-style-type: none">Bu kademe için düzenlenen eğitim programını kapsamaktadır.	12 zorunlu ders	50 saat
2. Kademe (Antrenör)	<ul style="list-style-type: none">1. Kademe antrenör lisansı olan ve en az 1 yıl üst kademe antrenörün yanında çalışmış olanların katılabildiği eğitim programını kapsamaktadır.	12 zorunlu ders	66 saat
3. Kademe (Kıdemli Antrenörlük)	<ul style="list-style-type: none">2. Kademe antrenör lisansı olan ve bu kademe en az 2 yıl çalışıp en az 2 seminer görmüş olanların katılabildiği eğitim programını kapsamaktadır.	11 zorunlu ders	63 saat
4. Kademe (Baş Antrenörlük)	<ul style="list-style-type: none">3. Kademe antrenör lisansına sahip ve bu kademe en az 3 yıl çalışıp en az 3 seminer görmüş olanların katılabildiği eğitim programını kapsamaktadır.	5 zorunlu, 4 seçmeli ders	97 saat
5. Kademe (Teknik Direktörlük)	<ul style="list-style-type: none">4. Kademe antrenör lisansına sahip ve bu kademe en az üç yıl çalışıp en az 4 seminer görmüş olanların katılabildiği eğitim programını kapsamaktadır.	2 zorunlu, 4 seçmeli ders	55 saat

Kaynak: Antrenör Eğitim Yönetmeliği, 2002; Kademelere Göre Müfredatlar, 2007.

Antrenör yetiştirme kurslarında bireylerin aldıkları derslerde edindikleri bilgilerin ilgili spor dalının doğası, antrenör ile sporcu özellikleri ve çalışmaların getirdiği durumlar içinde en verimli şekilde kullanılması beklenmektedir. Antrenörlerin üstlenecekleri rol gereği gösterdikleri liderlik davranışlarının belirlenmesi spordaki başarı için yol gösterici olabilecektir.

Bu çalışmanın amacı, farklı spor dallarında antrenör yetiştirme kurslarında temel eğitim derslerine katılan bireylerin liderlik davranışları algılarının demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, antrenörlük branşı, antrenörlük kademesi, milli olup olmama) göre incelenmesidir.

MATERYAL VE METOT

Örnekleme

Betimsel ve nicel olarak tasarlanan bu çalışmanın örneklemini, Adana ilinde 2013-2016 yılları arasında farklı spor dallarında düzenlenen antrenör yetiştirme kurslarının temel eğitim derslerine katılan bireylerden gönüllü olan 104 kadın, 264 erkek; toplam 368 kişi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak Chelladurai ve Saleh (1980) tarafından geliştirilen “Sporda Liderlik Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması Tiryaki ve Toros (2001) tarafından yapılmıştır. Sporda Liderlik Ölçeği’nin üç formu bulunmaktadır. Bunlar; sporcuların antrenörleri için tercih ettikleri liderlik davranışları, antrenörlerin kendi liderlik davranışları ile ilgili algılamaları ve sporcuların antrenörleriyle ilgili algıladıkları liderlik davranışlarıdır. Bu çalışmada antrenörlerin kendi liderlik davranışları ile ilgili algılamalarını belirlemeye yönelik olan form kullanılmıştır. Ölçek beş alt boyuttan oluşan kırk maddelik, beşli likert tipindedir. Ölçeğin alt boyutları şunlardır:

Eğitim ve Öğretim: Sporcu performansının artırılmasında antrenörün işlevi, sporcunun taktik, teknik ve beceri eğitimi ve öğretimine yönelik 13 maddeden oluşmaktadır.

Demokratik Davranış: Antrenörlerin, karar alma sürecine sporcuları ne derece dahil ettiği ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Bu alt boyutta hedefler, uygulama yöntemleri, oyun taktikleri ve stratejiler ile ilgili karar almaya sporcuların katılımına yönelik 9 madde bulunmaktadır.

Otokratik Davranış: Antrenörün tek başına karar vermesi ile ilgili davranışları içeren ve kişisel davranış yetkisini vurgulayan antrenörlük davranışlarını vurgulayan 5 madde bulunmaktadır.

Sosyal Destek: Sporcuların ihtiyaçlarının belirlenip karşılanması, olumlu bir grup atmosferinin oluşturulması ve antrenör ile sporcular arasında sıcak ilişkiler kurma ile ilgili 8 maddeden oluşmaktadır.

Pozitif Geribildirim: Sporcunun performansının değerlendirilmesi ve performansın artırılması için ödüllendirmeye yönelik antrenör davranışlarıdır. Bu alt boyutta 5 madde bulunmaktadır (Chelladurai ve Saleh, 1980).

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorow Smirnov testi kullanılarak analiz edilmiş ve normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da non-parametrik testlerden ikili karşılaştırmalarda Mann-Whitney U, ikiden fazla karşılaştırmalarda Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Kruskal Wallis H testlerinde farklılığın kaynağının belirlenmesi için manuel olarak Mann-Whitney U testi yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışmada elde edilen bulgular aşağıda verilmiş olup anlamlı farklılık olan demografik değişkenler ile alt boyutlar tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların kişisel bilgileri

	Değişkenler	N	f	%
Cinsiyet	Kadın	104	104	28.3
	Erkek	264	264	71.7
Yaş	17-24 yaş arası	113	113	30.7
	25-29 yaş arası	73	73	19.8
	30-34 yaş arası	58	58	15.8
	35-39 yaş arası	48	48	13.0
	40-44 yaş arası	40	40	10.9
	45-49 yaş arası	20	20	5.4
	50 yaş ve üstü	16	16	4.3
Medeni Durum	Evli	144	144	39.1
	Bekar	224	224	60.8
Antrenörlük Kademesi	1.Kademe	276	276	75.0
	2.Kademe	80	80	21.7
	3.Kademe	12	12	3.3
Antrenörlük Spor Dalı	Kick-Boks	12	12	3.3
	Karate	40	40	10.8
	Su Topu	8	8	2.2
	Atletizm (Özel Sporcular)	18	18	4.9
	Masa Tenisi	24	24	6.5
	Hentbol	14	14	3.8
	Kano	8	8	2.2
	Yüzme	31	31	8.4
	Basketbol (Özel Sporcular)	19	19	5.2
	Halk Oyunları	32	32	8.7
	Badminton	87	87	23.6
	Tırmanış	37	37	10.1
	Dans	21	21	5.7
	Hokey	10	10	2.7
	Yelken	7	7	1.9
Öğrenim Düzeyi	İlkokul	3	3	0.8
	Ortaokul	7	7	1.9
	Lise	195	195	52.9
	Üniversite	163	163	44.3
Millilik Durumu	Milli	53	53	14.4
	Milli Değil	315	315	85.6

Tablo 2’de katılımcılara ait tanımlayıcı bilgileri verilmiştir. Tabloya göre; çalışmaya katılanların % 71.7’sinin erkek, % 30.7’sinin 17-24 yaş aralığında, % 60.8’inin bekar, % 75’inin 1. Kademe, % 23.6’sının Badminton spor dalında, % 52.9’unun lise mezunu ve % 85.6’sının milli olmadıkları görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların liderlik davranış algıları

Alt Boyutlar	N	Ortalama	Ss	Min.	Maks.
Eğitim ve Öğretim	368	4.46	.36568	3.23	5.00
Demokratik Davranış	368	4.17	.50993	2.78	5.00
Otokratik Davranış	368	3.48	.62909	1.40	5.00
Sosyal Destek	368	4.04	.47688	2.75	5.00
Pozitif Geribildirim	368	4.32	.48391	2.20	5.00

Tablo 3’te çalışmaya katılanların alt boyutlara göre liderlik davranış algıları analizi sonuçları verilmiştir. Buna göre; ortalama olarak en yüksek ($\bar{X} = 4.46$) ile eğitim ve öğretim alt boyutuna, en düşük ($\bar{X} = 3.48$) ile otokratik davranış alt boyutuna ilişkin liderlik davranış algıları bulunmaktadır.

Tablo 4. Yaşa göre katılımcıların liderlik davranış algılarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Pozitif Geribildirim	17-24 yaş arası	113	169.15	6	14.477	.025*
	25-29 yaş arası	73	170.39			
	30-34 yaş arası	58	180.53			
	35-39 yaş arası	48	202.33			
	40-44 yaş arası	40	193.88			
	45-49 yaş arası	20	251.03			
	50 yaş ve üstü	16	211.59			
Toplam		368				

*p<0.05

Katılımcıların yaşlarına ilişkin Tablo 4’te sunulan sonuçlara göre; pozitif geribildirim alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Anlamlı farklılığın belirlenmesi için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre; 45-49 yaş aralığında olan katılımcıların diğer yaş gruplarında olan katılımcılara göre liderlik davranış algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 5. Medeni duruma göre katılımcıların liderlik davranış algılarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Pozitif Geribildirim	Evli	144	205.99	29662.50	13033.50	.002**
	Bekar	224	170.69	38233.50		
Toplam		368				

**p<0.01

Tablo 5’te katılımcıların pozitif geribildirim alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (p<0.01). Bu alt boyutta evli olan katılımcıların bekar olanlara göre liderlik davranış algılarının daha yüksek değerde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Antrenörlük eğitimi alınan spor dalına göre katılımcıların liderlik davranış algılarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Dalı	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Demokratik Davranış	Kick-Boks	12	205.25	14	28.393	.013*
	Karate	40	208.06			
	Su Topu	8	155.19			
	Atletizm (Özel Sporcular)	18	173.31			
	Masa Tenisi	24	182.92			
	Hentbol	14	145.14			
	Kano	8	157.13			
	Yüzme	31	157.48			
	Basketbol (Özel Sporcular)	19	129.79			
	Halk Oyunları	32	154.14			
	Badminton	87	221.80			
	Tırmanış	37	197.27			
	Dans	21	167.12			
	Hokey	10	150.85			
	Yelken	7	168.07			
Otokratik Davranış	Kick-Boks	12	158.71	14	27.414	.017*
	Karate	40	234.64			
	Su Topu	8	113.56			
	Atletizm (Özel Sporcular)	18	194.14			
	Masa Tenisi	24	185.73			
	Hentbol	14	216.79			
	Kano	8	214.38			
	Yüzme	31	177.10			
	Basketbol (Özel Sporcular)	19	207.82			

	Halk Oyunları	32	166.52			
	Badminton	87	191.91			
	Tırmanış	37	139.84			
	Dans	21	145.43			
	Hokey	10	197.15			
	Yelken	7	190.36			
	Kick-Boks	12	236.08			
	Karate	40	225.95			
	Su Topu	8	171.13			
	Atletizm (Özel Sporcular)	18	190.53			
	Masa Tenisi	24	152.17			
Sosyal Destek	Hentbol	14	196.93	14	29.660	.008**
	Kano	8	175.81			
	Yüzme	31	156.79			
	Basketbol (Özel Sporcular)	19	170.45			
	Halk Oyunları	32	170.89			
	Badminton	87	212.52			
	Tırmanış	37	139.30			
	Dans	21	153.07			
	Hokey	10	163.75			
	Yelken	7	192.64			
	Kick-Boks	12	275.13			
	Karate	40	210.94			
	Su Topu	8	135.06			
	Atletizm (Özel Sporcular)	18	151.44			
	Masa Tenisi	24	187.23			
	Hentbol	14	202.46			
Pozitif Geribildirim	Kano	8	124.31	14	25.230	.032*
	Yüzme	31	159.65			
	Basketbol (Özel Sporcular)	19	165.29			
	Halk Oyunları	32	173.83			
	Badminton	87	202.14			
	Tırmanış	37	168.47			
	Dans	21	162.83			
	Hokey	10	170.00			
	Yelken	7	205.21			
	Toplam	368				

*p<0.05, **p<0.01

Tablo 6’da görüldüğü üzere antrenörlük eğitimi alınan spor dalına göre anlamlı farklılıklar belirlenmiştir (p<0.05). Bu farklılıkların demokratik davranış, otokratik davranış, sosyal destek ve pozitif geribildirim alt boyutlarında olduğu görülmektedir. Farklılığın hangi spor dallarından kaynaklandığını belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmış ve demokratik davranış alt boyutunda; Badminton, otokratik davranış alt

boyutunda; Karate, sosyal destek ve pozitif geribildirim alt boyutlarında da Kick-Boks spor dalındaki katılımcıların diğer spor dallarındaki katılımcılara göre liderlik davranış algılarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim ve öğretim alt boyutunda anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 7. Öğrenim düzeylerine göre katılımcıların liderlik davranış algılarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

Alt Boyutlar	Öğrenim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Otokratik Davranış	İlkokul	3	254.17	3	8.608	.035*
	Ortaokul	7	258.07			
	Lise	195	192.44			
	Üniversite	163	170.56			
Sosyal Destek	İlkokul	3	237.17	3	11.774	.008**
	Ortaokul	7	239.86			
	Lise	195	198.39			
	Üniversite	163	164.53			
Toplam		368				

*p<0.05, **p<0.01

Tablo 7’de öğrenim durumuna göre katılımcıların liderlik davranış algılarında otokratik davranış ve sosyal destek alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0.05). Farklılığın kaynağını belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmış ve farklılığın otokratik davranış ve sosyal destek alt boyutlarında ortaokul mezunu olan katılımcılar lehine olduğu belirlenmiştir. Eğitim ve öğretim, demokratik davranış ve pozitif geribildirim alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmemiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, antrenör yetiştirme kurslarına katılan bireylerin liderlik davranış algılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Spor ortamları, liderlik davranışlarının ve boyutlarının araştırılmasında uygun bir ortam olma özelliği göstermektedir. Takımın ya da grubun davranışlarının etkilenmesinde liderin kritik bir rolü bulunmaktadır (O’Boyle, Murray ve Cummins, 2015). Çalışmamızın bulgularına göre, demografik değişkenlerden cinsiyet, antrenörlük kademesi ve milli olma değişkenleri liderlik algılamalarında farklılık yaratmamaktadır. Aydın ve ark. (2016) çalışmasında beden eğitimi ve spor eğitimi alan öğrencilerin liderlik düzeylerinde cinsiyete göre farklılık olmaması çalışmamızın bulgusu ile örtüşmektedir. Serin’in (2016) boks antrenörleriyle yaptığı liderlik tarzları ile ilgili çalışmasında milli olan ya da olmayan boks antrenörlerinin liderlik davranışlarında alt boyutlarda farklılık olmadığı belirtilmektedir.

Antrenör yetiştirme kurslarına katılan bireylerin genel liderlik algılamalarında eğitim ve öğretim alt boyutunda en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Eğitim ve öğretim alt boyutu, sporcu performansının artırılmasında antrenörün sporcunun taktik, teknik, beceri eğitimi ve öğretimine yönelik katkısına vurgu yapmaktadır. En yüksek değerini bu boyutta olması hangi spor dalı olursa olsun antrenörlerin sporcularının gelişimlerini

sağlamak ve performanslarını yükseltmek açısından eğitici ve öğretici davranışlara daha çok önem verdiklerini göstermektedir. Diğer yandan pozitif geribildirim, demokratik davranış, sosyal destek ve otokratik davranış alt boyutları eğitim ve öğretim alt boyutunu izlemektedir. Bu boyutları da göz önüne alarak katılımcıların pozitif geri bildirim, demokratik davranışı ve sosyal desteği de önemseyen, otokratik davranışı ise daha az tercih eden algılamalara sahip oldukları söylenebilir. Son yıllarda toplumdaki değişim ve dönüşümün etkisi bu algılamalarda rol oynayabilir. Eğitim ve öğretimde öğrenci merkezli yaklaşım, iş örgütlerinde müşteri odaklılık anlayışlarının benimsenmesi katılımcılardaki otokratik liderlik davranışlarından uzaklaşmasını açıklayabilir. Antrenörlerin liderlik davranışlarını inceleyen Köksal (2008), Altınbaş (2017) ve sporcuların antrenörlerinin liderlik davranışlarına ilişkin Kandemir (2017), Yılmaz'ın (2008) çalışmalarında da çalışmamız ile benzer sonuçlar ortaya konulmuştur. Pozitif geribildirim alt boyutunda 45-49 yaş aralığındaki katılımcıların diğer yaş gruplarına göre farklılık belirlenmesi yaşam tecrübeleri ile ilişkilendirilebilmesinin yanında sporcuları motive etme ve başarıya yönlendirme açısından pozitif geri bildirim daha etkili kullanabildikleri ile açıklanabilir. Konter'in (2009) 43-66 yaş aralığındaki antrenörlerin daha yüksek uzmanlık algılarının olduğunu belirttiği çalışma ile bu çalışmanın sonucu tutarlı görülmektedir.

Medeni duruma göre katılımcıların liderlik davranış algılarında farklılık bulunmaktadır. Katılımcılardan evliler bekarlara göre sporcu performansının artırılmasında ödüllendirmeye yönelik davranışların gösterilmesini daha ön plana aldıkları düşünülebilir. Evli olanların birlikte yaşam sürmeleri gereği sorumluluk taşımaları, iletişimde uygun yolları tercih etmeleri bu farklılığı yaratmış olabilir.

Spor dalına göre katılımcıların liderlik davranış algıları farklılaşmaktadır. Bu farklılığın demokratik davranış alt boyutunda; Badminton, otokratik davranış alt boyutunda; Karate, sosyal destek ve pozitif geribildirim alt boyutlarında Kick-Boksta diğer spor dallarındaki katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Temel'e (2010) göre antrenörlük yapan kişilerin liderlik davranışları takım ya da bireysel spor dallarına göre değişmektedir. Bireysel sporlardaki antrenörlerin daha çok otokratik davranış sergiledikleri ortaya konmuştur (Temel, 2010). Toros'un (2012) antrenör davranışlarının sporcular tarafından en fazla otokratik olarak algılandığı çalışması ile Temel'in (2010) çalışması sonucu; çalışmamızın sonucu ile uyumludur. Kandemir'in (2017) çalışmasında bireysel spor dallarındaki sporcuların; antrenörlerini eğitim öğretim, demokratik davranış, sosyal destek ve pozitif geribildirim davranışları sergiledikleri; buna karşın otokratik davranışı da diğer davranışlara oranla daha az sergiledikleri ortaya konulmuştur. Yılmaz'ın (2008) sporcular ile yaptığı çalışmasında Badminton sporcularının antrenörlerini her zaman demokratik davranış gösterdikleri şeklinde algıladıkları ortaya konmaktadır. Badminton ve Kick-Boks spor dallarında ortaya çıkan çalışmamızdaki görüntü Yılmaz'ın (2008) ve Kandemir'in (2017) ortaya koyduğu sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Her spor dalında pozitif geribildirim yapılmasının önemi büyüktür. Çünkü yapılan geribildirimler sporcuların yeterliklerini artırmasında gelişim sağlayıcı olarak görülebilmektedir. Nitekim Cengiz ve ark.'nın (2012) ortaya koydukları Taekwondo sporcularının antrenörlerinin pozitif geribildirim davranışları ile öz yeterlilikleri arasında olumlu ve pozitif bir ilişkinin bulunmuş olması bu varsayımı desteklemektedir. Kick-Boksta da sporcuların başarılarının artırılabilmesi; sporcularının her türlü ihtiyaçlarına kulak veren, karşılanması için gerekli desteği

sağlayan ve performanslarının artması için geribildirimler veren antrenörlere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların öğrenim düzeylerine göre liderlik davranış algılarındaki farklılık otokratik davranış ve sosyal destek alt boyutlarında ortaokul mezunları lehinedir. Otokratik liderler, karar alma yetkisine tek başına sahip olan, bağımsız hareket edebilme ve tek güç kaynağı olma özelliklerini taşıyan ve bu yönde hareket eden kişilerdir. Otokratik davranış çok eskiden beri kullanılan ve sıklıkla karşılaşılan bir liderlik davranış şeklidir (Bakan ve Büyükbeşe, 2010). Ortaokul mezunu olanların otokratik davranış sergilemelerinin nedeni olarak, kendilerinin eğitimleri ve öğrenimlerinde bu tarz davranış sergileyen liderler ile karşılaşmış olmaları ve bu davranış tarzının daha etkili olduğu ile ilgili görüşlerinin varlığı olduğu düşünülmektedir. Sosyal destek alt boyutu, sporcularının ihtiyaçlarının ne olduğunu bilme ve bunları karşılamaya yönelik davranışların sergilenmesi ile ilgilidir. Öğrenim düzeyi ortaokul olan katılımcıların sosyal destek alt boyutunda farklı olmaları, bu kişilerin milli sporcu olmasından kaynaklandığı varsayılabilir. Çünkü Antrenör Eğitim Yönetmeliği'ne göre milli sporcu olanlarda lise mezunu olma şartı aranmamaktadır. Buna bağlı olarak da milli sporcu olmak için performans gösteren bu kişilerin geçirdikleri çalışma sürecini gözeterik sporcuların ihtiyaçlarını yakından biliyor olmaları ya da kendi antrenörlerinden gördükleri davranıştan örnek almış olmaları ya da antrenörlerinden bekleyip de karşılanmayan ihtiyaçlarının eksikliğini kendi sporcularına yaşatmak istememelerinden ileri geldiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, antrenör yetiştirme kurslarına katılan bireylerin liderlik davranış algılamalarında yaş, medeni durum, spor dalı ve öğrenim durumu gibi demografik değişkenlerde farklılık olduğu ve sporunun yetişmesinde eğitim ve öğretimi, pozitif geribildirimi, demokratik davranışı ve sosyal desteği önemseyen, otokratik davranış göstermeyi daha az tercih eden bir profil çizdikleri ifade edilebilir.

Sporda başarıya ulaşılması için her kademede uygulama yapma becerisine sahip, yetenekli, alanın gerektiği bilgiyle donanmış ve iyi eğitim almış antrenörlere ihtiyaç duyulmaktadır (Sevim, 1998). Antrenör yetiştirme kurslarının müfredatında bulunan derslere bakıldığında liderlik ile ilgili herhangi bir derse rastlanmamaktadır. Takımın ya da sporunun gelişimine ve başarısına etki eden önemli bir unsur olan antrenörlerin liderlik özelliklerinin geliştirilmesine katkısı olacağı düşünüldüğünden liderlik ile ilgili derse yer verilmelidir. Çünkü davranışsal liderlik teorisine göre liderlik davranışları eğitim sayesinde kazanılabilir davranışlardır. Ayrıca benzer bir çalışmanın, farklı illerde düzenlenen antrenör yetiştirme kurslarına katılanlara yönelik olarak yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

Altınbaş, A. (2017). Basketbol antrenörlerinin psikolojik dayanıklılıklarının liderlik stillerini belirlemedeki rolü. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 110-119.

Antrenör Eğitim Yönetmeliği (2002): Resmi Gazete, 16.08.2002 Tarih, 24848 Sayı.

Aydın, R., Bozkuş, T., Kul, M. (2016). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarındaki öğrencilerin liderlik özelliklerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(1), 122-131.

Bakan, İ., Büyükebeşe, T. (2010). Liderlik türleri ve güç kaynaklarına ilişkin mevcut-gelecek durum karşılaştırması: Eğitim kurumu yöneticilerinin algılarına dayalı bir alan araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 73-84.

Cengiz, R., Aytan, G. C., Abakay, U. (2012). Taekwondo sporcularının algıladığı liderlik özellikleri ile öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(4), 68-78.

Chelladurai, P., Saleh, S. D. (1980). Dimensions of leader behavior in sports: Development of a leadership scale. *Journal of Sport Psychology*, 2(1), 34-45.

Chelladurai, P. (2011). Leadership in sports. *First Congress of the Federación de Asociaciones de Gestores del Deporte de España (FAGDE)*, September 9-10, Madrid, Spain.

Crust, L., Lurance, I. (2006). A review of leadership in sport: Implications for football management. *Athletic Insight, The Online Journal of Spor Psychology*, 8(4), 28-48.

Griffin, R. W., Moorhead, G. (2014). *Organizational behavior managing people and organizations* (11th ed.). Canada: Nelson Education, Ltd.

Gündüzöz, İ. (2013). Liderlik kavramının iki matrisli analizi. *Türk İdare Dergisi*, 477, 181-204.

Kademelere Göre Müfredatlar. (2007). Erişim Tarihi ve Erişim Adresi: Mayıs 22, 2018; <http://sporegitim.sgm.gov.tr/Sayfalar/2916/2898/kademelere-gore-mufredatlar.aspx>.

Kandemir, D. (2017). Elazığ ilinde farklı bireysel spor dallarında görev yapan antrenörlerin liderlik tarzlarının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Konter, E. (2009). Antrenörlerin ve sporcuların yaş gruplarına göre liderlik gücü algıları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 61-68.

Köksal, F. (2008). Antrenörlerin liderlik tarzları ile öz yeterlikleri arasındaki ilişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

O'Boyle, I., Murray, D. ve Cummins, P. (2015). *Leadership in sport*. UK: Florence Production Ltd.

Onağ, Z. G., Güzel, P. ve Özbey, S. (2013). Futbol antrenörlerinin görüşlerine göre, takım başarısını etkileyen faktörler: Nitel bir araştırma. *Pamukkale Journal of Sport Sciences (PJSS)*, 4(2), 125-145.

Serin, K. (2016). Boks antrenörlerinin liderlik tarzlarının belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Serinkaya, C. (2012) (Ed.). *Liderlik ve motivasyon, geleneksel ve güncel yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sevim, Y. (1998). Türkiye'de antrenör eğitim yapısı ve temel ilkeleri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-10.

Sevim, Y., Tuncel, F., Erol, E, Sunay, H. (2001). *Antrenör eğitimi ve ilkeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sunay, H. (2017). Spor Yönetimi (3. Bs.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Taşdemir, E. (2009). Toplumların idaresinde liderler ve yöneticiler. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Güz (29)*, 150-165.

Temel, V. (2010). Konya iline ait bireysel ve takım sporu antrenörlüğü yapan bireylerin liderlik tarzlarının karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Tiryaki, Ş., Toros, Z. (2001). Spor için liderlik ölçeğinin-koçun davranışlarını algılaması versiyonun-Türk koçlarına uyarlanması çalışması: Ön bulgular. *II. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu*, 11-12 Ekim, İzmir.

Toros, T. (2012). Genç erkek basketbolcularda, turnuva öncesi ve turnuva sonrası sporcuların algıladıkları antrenörlük davranışı, hedef yönelimleri, takım sargınlığı, algılanan motivasyonel iklim ve kolektif yeterlik arasındaki farklılığın analizi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences (PJSS)*, 2(1), 27-39.

Yalçın, A. (2013). Liderlik. İnci Erdem (Çev. Ed.), *Örgütsel davranış* içinde (s. 374-416). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yılmaz, İ. (2008). Sporcu algıları çerçevesinde farklı spor branşlarındaki antrenörlerin liderlik davranış analizleri ve iletişim beceri düzeyleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.